

ΟΙ ΜΑΘΗΤΑΙ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΑΤΡΟΙ ΕΝ ΡΩΜΗ

ΥΠΟ ΑΧΙΛΛΕΩΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἀσκληπιάδου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὑπῆρχε μεγάλη πληθώρα ἰατρῶν ἐν Ῥώμῃ. Καὶ μόνη ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, ἀναφερομένων ὑπὸ διασήμεων συγγραφέων, ἀπὸ τοῦ Κικέρωνος μέχρι τοῦ Γαληνοῦ, θὰ ἐπλήρουν ἄρκετὰς σελίδας. Καὶ ἐν πρώτοις, ἦσαν οἱ σοφοί, οἱ θεωρητικοί, οἱ εὐφυεῖς μαθηταὶ τοῦ Ἀσκληπιάδου καὶ ἰδρυταὶ νέας Σχολῆς, οἱ ὅποιοι ὅπως ὁ Θεμίσων ἔχουν τὴν θέσιν των ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἱστορίᾳ τῆς ἱατρικῆς. Ἐπειτα οἱ εὐσυνείδητοι πρακτικοὶ ἰατροί, ἐλεύθεροι, ἀπελεύθεροι ἢ δοῦλοι, οἱ ὅποιοι ἀλαζόνες ἢ ἀνίκανοι νὰ συγγράψωσι καὶ νὰ ἰδρύσωσι Σχολήν, ὀφείλουσι τὴν ἀθανασίαν τοῦ ὀνόματός των εἰς ἐπιτυχεῖς τινὰς θεραπείας καὶ τὴν εὐγνώμονα ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐνέπνευσαν εἰς μεγάλους ἄνδρας τῆς ἐποχῆς των καὶ εἰς φίλους αὐτῶν. Τέλος ἦσαν οἱ ἀμαθεῖς ἀγύρται ἢ ἐγκληματίαι, ἄνθρωποι φαυλόβιοι καὶ ἄφοβοι ἀγνώστου προελεύσεως, παραδόπιστοι, χωρὶς ντροπῆς, ἱκανοὶ δι' ὅλας τὰς κακοηθείας. Οἱ ἀδεξιώτεροι ἐκ τῶν φαύλων τούτων, ὅσοι δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ διαφύγωσι τὴν Δικαιοσύνην, οἱ τροφοδοτοῦντες τὰ δικαστικὰ καὶ σκανδαλώδη χρονικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θὰ μᾶς ἀποκαλύψωσι μίαν παράδοξον τέχνην, καὶ τοσοῦτον μᾶλλον ἐπικίνδυνον διὰ τὴν Ῥώμην, καθ' ὃσον ἡ ἐξάσκησις τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος οὐδέποτε ἐθεωρήθη ἐν Ῥώμῃ ὡς παράνομος.

Ἴδου ἀκριβῶς τί ἐξηγεῖ ἐν μέρει τὴν ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς πληθῶραν τῶν ἐν Ῥώμῃ ἰατρῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἀπολύτου ταύτης ἀνεξαρτησίας, τῆς εὐκόλου ἐξασκήσεως τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος ἄνευ προηγουμένων σοβαρῶν σπουδῶν καὶ ἀπηλλογαμένου παντὸς ἐλέγχου, πόσα ἄλλα ἀκόμη αἷτια δὲν συνετέλεσαν εἰς τὴν συρροὴν ὅλων τῶν

ξένων ἐκείνων, προερχομένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς! Ἡ γοητεία τῆς μεγάλης πόλεως, αἱ περίφημοι ἐπιτυχίαι τοῦ Ἀσκληπιάδου, ἡ σχεδὸν βεβαία ἐξασφάλις τύχης—ἂν ἡ προστασία ἰσχυροῦ τινος ἢ καμμιὰ ἐπιτυχὴς θεραπεία ἀνεδείκνυνον τὸν νέον ἱατρὸν—τέλος ἡ κλίσις τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἱατροὺς καὶ τὰ μακρόθεν προμηθευόμενα φάρμακα, κλίσις τοσοῦτο μᾶλλον διαδεδομένη, ὅσον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνεφάνησαν νέα νοσήματα καὶ μολυσματικαὶ ἐπιδημίαι, εἰσαχθεῖσαι ἐξ Αἰγύπτου καὶ Ἀσίας, καὶ μάλιστα ἀπὸ χώρας ἐκ τῶν ὁποίων κατήγοντο οὗτοι, καὶ συνεπῶς ὡς προερχόμενοι ἐκ τῶν μερῶν τούτων ἐθεωροῦντο ὡς ἱκανώτεροι τῶν ἄλλων νὰ περιποιηθῶσι καὶ θεραπεύσωσιν αὐτούς, ὅλα τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἐκέντησαν τὴν φιλοδοξίαν πολλῶν, οἵτινες ἐφυτοζῶον εἰς τὴν μικρὰν πατρίδα των καὶ ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλπίδα ὅτι ἓνα προσεχὲς μέλλον θέλει πραγματοποιήσει τοὺς πόθους των καὶ ἴσως τοὺς ὑπερβάλλῃ.

Μέχρι τῆς δικτατορίας τοῦ Καίσαρος, οἱ ξένοι οὗτοι ἱατροὶ ἐστεροῦντο ἐνὸς πλεονεκτήματος, τοῦ ὁποίου ἡ ἔλλειψις—εἶνε ἀλήθεια—δὲν ἔβλαπτε τὴν ὑπόληψιν των ἀπέναντι τῶν πελατῶν των, ἔθιγεν ὅμως τὸν ἐγωϊσμόν των: Δὲν ἦσαν Ῥωμαῖοι πολῖται. Τώρα ὅμως διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ Καίσαρος, θεωροῦντος ἀναγκαίαν τὴν ἐγκατάστασιν πεπαιδευμένων ξένων ἐν Ῥώμῃ, παρέχεται τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου εἰς τοὺς ἐξασκοῦντας τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα ἢ διδάσκοντας τὰς ἐλευθερίους τέχνας.¹

Πόσον αἱ ἰδέαι ἥλλαξαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κάτωνος, καὶ πόσον θὰ ἀλλάξουν ἀκόμη! Ἀλλ' ὁ τίτλος οὗτος τοῦ Ῥωμαίου πολίτου, τὸν ὁποῖον ἀπέκτησαν διὰ νόμου οἱ ἐγκαθιστάμενοι ἐν Ῥώμῃ, ἐντὸς ὀλίγου θὰ φανῇ ἀνεπαρκὴς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἱατροὺς. Μήπως δὲν ἐπεδαψίλευσαν καὶ εἰς τοὺς μαθητευομένους ἀκόμη τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων ἐπαρχιῶν καὶ τὰς οἰκογενείας των τὸν τίτλον τοῦ ἱατροῦ, διότι ἔτυχε νὰ θεραπεύσουν ἐπιτυχῶς, ὅπως ὁ Ποστούμιος Μαρίνος, ἢ διότι ἐμάλαξαν ἐπιτηδείως, ὅπως ὁ Ἀρποκράτης ἓνα δημόσιον ὑπάλληλον τῆς Αὐλῆς, ὅπως Πλίνιον τὸν νεώτερον;² Διὰ τοῦτο θὰ γίνῃ ἀνάγκη νὰ δοθῇ κάτι περισσότερον εἰς τοὺς ἐν Ῥώμῃ Ἕλληνας ἱατροὺς. Καὶ πράγματι, χάρις εἰς τοὺς ἐπισήμους τίτλους,

1) Πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὰ κείμενα τῆς Ῥωμαϊκῆς Νομοθεσίας, δὲν κάνουν διάκρισιν μεταξὺ διδασκάλων καὶ ἱατρῶν. Τὰ δύο ταῦτα ἐπαγγέλματα, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σύλλα μέχρι τέλους τῆς αὐτοκρατορίας, ἔσχον τὴν ἰδίαν τύχην.

2) "Τὸν περασμένο χρόνον, γράφει Πλίνιος ὁ Νεώτερος εἰς τὸν αὐτοκράτορα Τραϊανόν, παρ' ὀλίγον νὰ πεθάνω ἀπὸ μιὰ βαρεῖα ἀρρώστεια. Κατέφυγα τότε εἰς κάποιον ἱατρὸν, τοῦ ὁποίου ἡ καλλωσύνη Σου μόνο μορεῖ νὰ με βοηθήσῃ νὰ ἀναγνωρίσω τὰς ὑπηρεσίας καὶ τὴν ἀφοσίωσίν σου. Ὀνομάζεται Ἀρποκράτης."

Εἰς ἄλλην πάλιν ἐπιστολὴν τοῦ ἔγραφε: "Ἡ τελευταία μου ἀρρώστεια μὲ ἔκαμε νὰ λησμονήσω τὸν Ποστούμιον Μαρίνον. Θὰ εἰμπορέσω νὰ ξεῦποχρεωθῶ ἀπέναντί σου, ἐὰν ἡ Ὑμετέρα θέλησις καταδεχθῇ νὰ ἀκούσῃ τὰς παρακλήσεις μου. Ζητῶ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου καθὼς καὶ διὰ τοὺς συγγενεῖς σου: Χρῆσιππον, Στρατονίκην, Ἐπίγονον, Μιθριδάτην..." Καὶ ὁ Τραϊνὸς τοῦ ἔδωκεν ὅτι τοῦ ἐξήτησε...

δημιουργηθέντας δι' αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, οἱ ὅποιοι τοὺς ἀγαποῦν καὶ τοὺς προστατεύουν ἕξ ἴσου, θὰ ἀποκτήσουν ἐλευθέραν εἴσοδον εἰς τὰ αὐτοκρατορικά ἀνάκτορα, ὅπου τοὺς ἀναμένουν μεγάλαι τύχαι, καὶ μιὰ ἀκόμη πῖο μεγάλη, διότι ἄλλοι ἕξ αὐτῶν θὰ ἴδουν νὰ ἀνοίγωνται μυστικάι πύλαι καὶ ὅπισθέν των νὰ κλείωνται μεγάλαι δέσποιnai, πολὺ μεγάλαι δέσποιnai, ὅπως ἡ Λιβία καὶ ἡ Μεσσαλίνα. Ἄλλοι θὰ ἀναγγραφοῦν εἰς τὸν προϋπολογισμόν τοῦ Κράτους ὡς δημόσιοι λειτουργοὶ μὲ σημαντικώτατα ποσά. Καὶ πολλοὶ μάλιστα θὰ ἐπιδιώξουν τιμὰς...

Τὸ διάταγμα τοῦτο τοῦ Καίσαρος, σημειώνει σπουδαιότατον σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐν Ῥώμῃ ἐγκαταστάντων Ἑλλήνων ἰατρῶν. Ὑπῆρξε δι' αὐτούς—καὶ ἀκόμη περισσότερον—ὅ,τι διὰ τοὺς Γάλλους καὶ Ἰταλοὺς ἡθοποιοὺς τὸ διάταγμα Λουδοβίκου τοῦ XIII κατὰ τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποκαθίστα τὴν ὑπόληψιν ἐνὸς ἐπαγγέλματος ἀδίκως περιφρονουμένου.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἂν τὸ πολύτιμον τοῦτο προνόμιον ἀποκαθίστα τὴν ὑπόληψιν των, ἐν τούτοις δὲν τοὺς παρεῖχε καὶ τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ἐντελῶς ἀγράμματοι. Τότε ἀκριβῶς κατὰ καλὴν τύχην ἀνεφάνη ἀνθρωπὸς τις ἐλθὼν ἕξ Ἑλλάδος, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι, ἄλλ' εὐφρεστάτος καὶ πεπαιδευμένος, μαθητὴς τοῦ Ἀσκληπιάδου, ὅστις ἀνέλαβε νὰ καταστήσῃ κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς πρακτικοὺς ἰατροὺς τὸ σύστημα τοῦ διδασκάλου του, τὸ ὁποῖον ἀπλοποιῶν καὶ συνοψίζων νὰ καταστήσῃ εἶδος πρακτικοῦ ὁδηγοῦ τῆς ἱατρικῆς. Καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦτο ὁ Θεμίσων, καταγόμενος ἐκ Λαοδικείας.

Κατ' οὐσίαν ὁ Θεμίσων, παρεδέχθη καὶ πιστῶς ἠκολούθησε τὸ σύστημα τοῦ Ἀσκληπιάδου, ἀπεμακρύνθη ὅμως περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του.¹ Ἀλλὰ διατί; Μήπως καὶ οὗτος ἠθέλησε πράγματι νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς σχολῆς; Ἐκπλήσσεται τις ὅτι τόσον ἀργὰ κατελήφθη ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας ταύτης, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι ἐκ σεβασμοῦ δὲν ἠθέλησεν ἀποσκιρτῶν νὰ πικράνῃ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ διδασκάλου του. Εἶνε μᾶλλον προφανές ὅτι μετὰ τὸ διάταγμα τοῦ Καίσαρος, βλέπων συρρέοντας εἰς Ῥώμην πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς συμπατριώτας του καὶ συναδέλφους, οἱ ὅποιοι δὲν ἐγνώριζον περὶ τοῦ Ἀσκληπιάδου παρὰ μόνον τὸ ἐνδοξον ὄνομά του, ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἐνημέρους ἐνὸς ἱατρικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον εἶχε κατενθουσιάσει τοὺς Ῥωμαίους. Καὶ τότε διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτὸ καταληπτότερον, τὸ ἀπῆλλαξεν ἀπὸ πάσης τῆς ἱατρικῆς καὶ φιλοσοφικῆς αὐτοῦ μεγαλοπρεπείας. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην ὁ Θεμίσων θὰ ἦτο μᾶλλον ἐκλαϊκευτὴς καὶ ἀπλοποιητὴς παρὰ ἀρχηγὸς νέας σχολῆς. Διὰ νὰ ἀνεύρωμεν τοὺς ἀληθεῖς ἀντιπροσώπους, τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Μεθοδισμοῦ, τοὺς δημιουργοὺς τῆς καινοφανοῦς καὶ θεωρητικῶς ὀρθῆς ταύτης μεθόδου, τὴν

1) "Ex cuius (δηλ. τοῦ Ἀσκληπιάδου) λέγει ὁ Κέλσος εἰς τὸ προῖμίον του, successoribus Themison nuper ipse quoque quaedam in senectute deflexit.,

ὁποῖαν ἐκάλουν μετασύγκρισιν¹ ἢ ἀνασύστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ, πρέπει νὰ ἀναμείνωμεν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Θεσσαλοῦ καὶ Σωρανοῦ.

Ἄλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχη τοῦτο, ποῖα μέσα μετεχειρίσθη ὁ Θεμίσων; Ποῖαι εἶνε αἱ μεταβολαί, τὰς ὁποίας ἀπετόλμησε καὶ ποῖοι οἱ τρόποι τῆς ἀπλοποιήσεως ταύτης;

Ἐνταῦθα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ξηρᾶς ἐπαναλήψεως τοῦ συστήματος τοῦ Ἀσκληπιάδου, καὶ ἵνα καλλίτερον καταδείξωμεν πῶς ὁ Θεμίσων ἐτροποποίησε καὶ διέστρεψεν αὐτό, ἃς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ φαντασιῶμεν μεταξὺ τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ μαθητοῦ ἓνα ἱατρικὸν διάλογον, ἀνάλογον πρὸς τοὺς φιλολογικoὺς καὶ φιλοσοφικοὺς διαλόγους τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ μάλιστα τῶν νεωτέρων. Ὑποθέσωμεν λοιπὸν ὅτι ὁ Θεμίσων κατέρχεται μετὰ θάνατον εἰς τὰ μακάρια δώματα, τὰ ὁποῖα ἔψαλεν ὁ ποιητής.... Ἀναζητεῖ τὸν Ἀσκληπιάδην καὶ τὸν εὐρίσκει περιστοιχούμενον ὑπὸ σοβαρῶν ἀλλὰ μὲ γλυκύτατον μειδίαμα γερόντων, περὶ τῶν ὁποίων μανθάνει βραδύτερον ὅτι ὑπῆρξαν μεγάλοι εὐεργέται τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι ἐφεῦρον τὰς τέχνας καὶ ἐξεπολίτισαν τοὺς ὁμοίους των, καὶ ὅτι διὰ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας των, ἠξιώθησαν τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ Ἀσκληπιάδης μὲ τὸ μέτωπον στεφανωμένον ἀπὸ λευκὰς ταινίας ἦτο ξαπλωμένος εἰς ἓνα λειμῶνα ἀπὸ ἀσφοδέλους... Αἴφνης ὁ διδάσκαλος ἀναγνωρίζει τὸν μαθητὴν του, σηκώνεται, τοῦ δίδει τὸ χέρι καὶ τὸν ὀδηγεῖ ἐκεῖ κοντὰ κᾶπου στὴν ἄκρᾳ ἐνὸς πορτοκαλεῶνος, ὅπου ἀντήλλαξαν τὰ ἐξῆς εἰς τὴν μυστηριώδη γλῶσσαν τῶν νεκρῶν.

1) Μετασύγκρισις (recorporatio) ἐκαλεῖτο ἡ μέθοδος, τὴν ὁποῖαν πρῶτος ἐφήρμοσεν ὁ Θεμίσων ἐπὶ τῶν χρονίων νοσημάτων, σκοποῦσα τὴν ἀναπλαστικὴν ἐξεργασίαν τοῦ σώματος ἢ μέρους αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Ἀσκληπιάδου, ἀποκαλοῦντος συγκρίματα πάντα τὰ σώματα, ὡς ἀποτελούμενα ἐκ τῆς συσσωματώσεως τῶν ἀτόμων. Καὶ ἡ μὲν σύνθεσις ἢ γένεσις τῶν σωμάτων ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ ῥήματος *συγκρίνεσθαι*, ἡ δὲ διάλυσις ἢ ἀποσύνθεσις αὐτῶν διὰ τοῦ *διακρίνεσθαι*, καὶ τέλος ἡ ἀνασύστασις ἢ ἀνάπλασις τῶν εἰς τὰ συστατικὰ αὐτῶν ἀποσυντιθέντων σωμάτων διὰ τοῦ *μετασυγκρίνεσθαι*. Μετασυγκριτικὰ δὲ φάρμακα ἐκαλοῦντο ὅσα ἐνομίζοντο ὅτι εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἀναπλάττωσι μερικῶς τὸ σῶμα.

Κατὰ ταῦτα ἡ κυριώτερα φροντίς τοῦ ἱατροῦ ἐπὶ χρονίων παθήσεων ἦτο νὰ μεταλλάξῃ τὴν νοσηρὰν διασκευὴν τῶν πόρων (τῆς ποροποιΐας τοῦ Ἀσκληπιάδου) δι' ἰσχυρᾶς διωσείσεως τῆς ὅλης ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης, πρῶτον διὰ τονωτικῆς θεραπείας (*circulus resumptivus*) τῶν ὑπὸ χρονίων νοσημάτων ἐξησθενημένων ἀτόμων, τῆς τονωτικῆς τροφῆς βαθμὴδὸν αὐξοῦσης, τῶν καταλλήλων ἀσκήσεων, τῶν μαλάξεων κτλ. κατόπιν δὲ διὰ τῆς τονώσεως τοῦ ἀρρώστου, διὰ τῆς κυρίως μετασυγκριτικῆς θεραπείας (*cyclus metasyncriticus*) διὰ μεταλλαγῆς, δηλαδὴ τῆς διαίτης καὶ περιορισμοῦ τῶν τροφῶν, ἐπανειλημμένων ἐμέτων καὶ διαφόρων δραστικῶν φαρμάκων καὶ ἰσχυρῶν ἐρεθισμάτων, δυναμένων δι' ἐντόνου καὶ ζωηρᾶς ἀντιδράσεως νὰ ἐπιφέρωσι τὴν μετασύγκρισιν ταύτην τοῦ ὀργανισμοῦ. Διὰ τῆς ἐντόνου ταύτης ἀντιδράσεως οἱ μεθοδικοὶ ἐσκόπουν νὰ μεταλλάξωσι τοὺς κατὰ τὰς χρονίας νόσους ἀλλοιωθέντας ἰστούς καὶ νὰ ἐπαναφέρωσι τὰ ὄργανα εἰς τὴν προτέραν ὑγιᾶ αὐτῶν κατάστασιν, ὅπως καὶ σήμερον ἐπιδιώκωμεν τοῦτο δι' ἀναλόγων νεωτέρων θεραπευτικῶν μεθόδων.

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. — Χαίρω πού σέ ξαναβλέπω Θεμίσων. Μοῦ εἶνε εὐχάριστο πού μπορῶ νὰ ὑπενθυμίσω σέ κάθε ἄλλον παρὰ σὸν ἑαυτό μου τὶς μεγάλες ἐργασίες καὶ τὶς μακρὲς συνομιλίες καὶ τοὺς βραδυνούς μας περιπάτους πέρα ἀπ' τὴ Καπισινὴ Πύλη, πού ἦταν στὴν Ἀππία ὁδὸ καὶ μᾶς ἔφερνε στὴ ἑπαυλί μου τῆς Ἀρικίας, καὶ τώρα φέρνει τοὺς φίλους μου στὸ τάφο μου. Πόσο μ' ἀγαποῦσες τότε Θεμίσων! Καὶ τί χαρὰ ἔνοιωθα μέσα μου ἀκούοντας τὸν Λουκρήτιο καὶ σένα νὰ παινᾶτε τὸν μεγάλο τὸν Ἐπίκουρο, τὸν εὐεργέτη τῶν σωμάτων καὶ τῶν ψυχῶν, τὸν θεῖον αὐτὸν καὶ παρήγορον ἄνθρωπον! Ἀλλοίμονο! Τί ἀπέγινεν ὁ ζωηρὸς καὶ πιστὸς ἐκεῖνος ἐνθουσιασμός! Μ' ἐπρόδωκες, Θεμίσων, μ' ἀφῆκες, μ' ἀρνήθηκες! Ἔτσι τοῦλάχιστο μὲ εἶπαν οἱ ἄρρωστοι πού ἔστειλες στὸν Ἄδη.

ΘΕΜΙΣΩΝ. — Συχώρησέ με, διδάσκαλε! Ποτὲ δὲν ἔπαυσα νὰ σ' ἀγαπῶ, νὰ σέ σέβωμαι καὶ νὰ ἀκολουθῶ τὸ σύστημά σου, πού εἶνε τόσον ὠραῖο καὶ κάνει τὸν ἄνθρωπο τόσο μεγάλο, ἀφοῦ μὲ τὸ φθαρτό του σῶμα παρουσιάζει μέσα στὴ μικρότητά του ὁλόκληρο τὸν κόσμον πού δὲ πεθαίνει, ἀλλὰ μιὰν εἰκόνα πού μιλεῖ καὶ σκέπτεται. Πάντοτε ἐπίστευα καὶ πιστεύω ἀκόμα ὅτι τὸ σῶμα ποῦ ζῇ, ὅπως καὶ ἡ παγκόσμια ὕλη ἀποτελεῖται ἀπὸ πόρους καὶ ἄτομα. Ὅτι ἐκεῖνοι εἶνε εὐτυχισμένοι καὶ γεροὶ στὸν κόσμον, ὅσοι νοιώθουν νὰ κυκλοφοροῦν μέσα των τὰ μόρια, ἢ ἀρχὴ τῆς ζωῆς των. Καὶ ἄρρωστοι ὅποιον τὰ ἀγγεῖα μεγάλα ἢ στενὰ ἀφίνουν εὐκόλα ἢ δύσκολα νὰ περνοῦν τὰ μικρὰ σώματα—ὅπως ἐγὼ καὶ σὺ πού εἴμεθα νεκροί—ὅποιον, ὅταν περνᾷ ὁ θρεπτικὸς χυμός, πολὺ γρήγορα ἢ πολὺ σιγά, δὲν ἔχουν πιά τὴ δύναμι νὰ κλείσουν ἢ ν' ἀνοίξουν τὰ ἐμπόδια. Τὶς βαθιεῖς αὐτὲς ἀλήθειες, τὶς εὐεργετικὲς σου βοήθειες στὶς θαυμάσιες θεραπείες, ἢ ὅποιες σέ ἔκαναν ἐνδοξο καὶ τόσο λαϊκὸ στὸν κόσμον, θὰ μπορούσες νὰ τὶς φανερώσῃς στοὺς φίλους σου: τὸν Λουκρήτιο, τὸν Κράσσο, τὸν Κικέρωνα, σ' ἐμένα τὸν ἴδιο, πού πάντα στηρίχθηκα σ' αὐτές, γιατί σέ σένα στηριζόμουν πάντα, τὸν ἀγαπημένο μου ὁδηγό. Ἀλλὰ χωρὶς ἄλλο, δὲ θὰ ξέρῃς ὅτι ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατό σου, ἢ ἐπιτυχίες σου, πού τοὺς ὑπόσχονταν πλούτη καὶ τιμές, ἔγιναν ἀφορμὴ πολλοὶ ξένοι νὰ τρέξουν στὴ Ῥώμῃ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς γιὰ νὰ κάνουν τὸ γιατρό. Ἦταν ἓνας συρφετὸς ἀπὸ ἀγραμμάτων καὶ παραδόπιστους, κι' ὁ πιὸ ἔξυπνος ἀπ' αὐτοὺς πωλοῦσε βότανα στοὺς νοικοκυραίους τῆς Χίου.

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. — Μήπως εἶσαι, παιδί μου, πολὺ αὐστηρὸς καὶ πολὺ ἄδικος γιὰ τοὺς συμπατριώτας καὶ συναδέλφους σου;

ΘΕΜΙΣΩΝ. — Δὲν τὸ πιστεύω... Ἀλλὰ τί θὰ γίνονταν στὰ χέρια των ἡ Ἑλληνικὴ αὐτὴ ἱατρικὴ, πού σὺ ἐπενόησες καὶ ἐπέβαλλες, ὅταν αὐτοὶ ἦταν ἀνίκανοι νὰ βαθύνουν μέσα στὶς μεγαλόπρεπες ἀρχές της; Ἐπρεπε νὰ τὴν ἀφίσω νὰ χαθῇ καὶ μαζὶ μ' αὐτὴν καὶ οἱ ἄρρωστοι; Δὲν ἄξιζε καλλίτερα νὰ τὴν πλησιάσω στὰ κοινὰ αὐτὰ πνεύματα; Νά! Γι' αὐτὸ τὸ ἔκανα.

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. — Σ' εὐχαριστῶ Θεμίσων. Ἀλλ' ἔτσι ἀπὸ τὸ σύστημά

μου, ὅπως τὸ διώρθωσες καὶ τὸ συντόμεψες, ἔβγαλες τὴν κυριώτερη ἀρχή, τὴ θεωρία τῶν πόρων καὶ τῶν ἀτόμων. Γιατὶ αὐτό;

ΘΕΜΙΣΩΝ. — Γιατὶ οἱ συνάδελφοί μου δὲν καταλάβαιναν τίποτα ἀπ' τὸ μυστήριον αὐτὸ ὁργανισμό. Γιατὶ λοιπὸν νὰ τρομάξω τοὺς ἀπλοῖκους αὐτοὺς πρακτικοὺς γιατροὺς μὲ τὸ ἐπιστημονικὸ μεγαλεῖο; Γιατὶ νὰ τοὺς μιλήσω γιὰ πράγματα ἀόρατα; Ἐπρεπε νὰ τοὺς μάθω πράγματα καθαρὰ καὶ φανερά.

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. — Ἄλλ' αὐτὰ εἶνε πράγματα φανερὰ καὶ ὁρατά, ὅπως κι' εὐκόλα νὰ ἐννοηθοῦν. Θὰ μποροῦσες π. χ. μιὰ ζεστὴ ἡμέρα νὰ τοὺς πῆς νὰ κυττάξουν τὸ χέρι τους καὶ θάβλεπαν τὸν ἰδρῶτα στὸ δέρμα τους. Πῶς θάβγαινε λοιπόν, ὁ ἰδρῶς, θὰ τοὺς ἔλεγε, ἀπ' τὸ χέρι σας, ἂν δὲν ἦταν τρυπημένο σὰν κόσκινο ἀπὸ μικρὲς ἀόρατες τρύπες; Ὑποθέτω ὅτι θὰ τὸ καταλάβαιναν. Ἐπειτα θὰ μποροῦσες νὰ τοὺς ἐξηγήσης εὐκόλα μὲ τὴ συστολὴ καὶ διαστολὴ τῶν ἱστῶν τὰ σκοτεινὰ σημεῖα καίτε ἀρρώστειας.

ΘΕΜΙΣΩΝ. — Καὶ πιά ἡ ἀνάγκη νὰ τοὺς ἐξηγήσω τὰ αἷτια τῆς ἀρρώστειας;

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. — Τὶ λὲς καϋμένε Θεμίσων! Ἡθελές λοιπὸν νὰ γίνης ἓνας ἄθλιος Ἐπικουρικός, ὅπως ὁ Ἀπολλώνιος καὶ ὁ Γλανκίας, ὅπως ὁ ἀπαίσιος παλῆς ἐκεῖνος Κάτων; Δὲν πιστεύεις πιά, ὅτι ὅταν ξέρουμε τὴν ἀρρώστεια, μόνη της μᾶς δείχνει τὸ φάρμακον, καὶ ὅτι ἡ προσπάθεια τοῦ γιατροῦ ἔχει σκοπὸ νὰ διώξῃ τὶς ἀφορμὲς τοῦ κακοῦ; Γιατὶ γιὰ νὰ πολεμήσης τὴν ἀφορμή, πρέπει νὰ τὴν ξέρης.

ΘΕΜΙΣΩΝ. — Ἴσως... Ἄλλ' ἦταν ἀρκετὸ γι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ὅταν γιατρεύουν καμμίαν ἀρρώστεια νὰ γνωρίζουν μόνον τὸ εἶδός της. Τοὺς ἔλεγα ἀπλῶς. Κυττᾶτε αὐτὸν τὸ φουκαρᾶ πὺ ψήνεται καὶ κρυώνει. Τὸ δέρμα του εἶνε τεντωμένο σκληρὸ καὶ ξερὸ. Ὁ σφυγμὸς του χτυπᾷ δυνατὰ, δύσκολα καὶ σπάνια ἐνεργεῖται. Μὴ ζητᾶται νὰ μαντέψετε τὴν αἰτία τοῦ κακοῦ τούτου καὶ πὺς τὴ προκαλεῖ. Εὐθὺς ἅμα δῆτε ὅτι ἔχει κοκκινίλα, ζέστα, δίψα, πρήξιμον καὶ συμφόρησι, ὅλα εὐκολοδιάγνωστα συμπτώματα, δότε τότε στὸν ἄρρωστό σας ἐπισπαστικά, παροχετευτικά, ἀντιφλογιστικά. Καὶ ἂν θελήσετε ἓνα ὄνομα γιὰ νὰ χαρακτηρίσετε τὸ εἶδος τῆς ἀρρώστειας καὶ θέλετε μὲ κανέναν ὀρισμὸ νὰ ἐπιβληθῇτε περισσότερον στοὺς πελάτες σας, μεταχειρισθεῖτε τὴ λέξι “στεγνόν,, (strictum).

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. — Δηλαδή αὐτὸ γιὰ μᾶς σημαίνει: διαστολὴ τῶν πόρων.

ΘΕΜΙΣΩΝ. — Ἀκριβῶς. Ἀλλὰ νὰ κι' ἓνας ἄλλος ἄρρωστος πὺ τὸ ἀδύνατον κορμί του παρουσιάζει ὅλως διόλου ἐνάντια συμπτώματα. Τὸ δέρμα του εἶνε μαλακὸ καὶ πλαδαρό, ὁ σφυγμὸς του μόλις ἀκούεται, χάνει αἷμα καὶ δὲ χωνεύει τίποτα. Ὁ γιατρὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ξέρῃ, ὅπως καὶ ὁ ἀρρωστος, ἂν τὰ μόρια τρέχουν πολὺ γρήγορα μέσα στὰ πολὺ ἀνοικτὰ ἀγγεῖα. Βρίσκει μιὰν ἀρρώστεια ἀπὸ κείνες πὺ ὀνομάζω “ῥοῶδες,, (fluens), καὶ παραγγέλλει τότε τονωτικά, κρασί, κρύον νερὸ κ.τ.λ.

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. — Ἔστω. Ἀναγνωρίζω θεληματικὰ ὅτι μπορεῖ νὰ ὠφελήσῃ συγκρίνοντας τὶς ἀρρώστειες ἀπὸ τὶς ἀναλογεῖές τους. Ἀλλὰ μήπως δὲ μποροῦν νὰ παρουσιασθοῦν καὶ περιστατικά, πὺ δὲ μπορεῖς νὰ τὰ κα-

τατάξης στὰ δύο αὐτὰ εἶδη; Τὸ ὅτι ἡ φλόγωσις, ἡ συμφόρησις, ἡ ζαλάδες, ἡ καταρροή, ἡ ἀποπληξία, περιλαμβάνονται μέσα στὸ “στεγνὸν; εἶμαι σύμφωνος. Συμφωνῶ ἀκόμη πῶς ἡ δυσεντερία καὶ ἡ συμφορήσεις ἀνάγονται στὸ “ῥοῶδες;”. Ἀλλὰ στήν ἐποχή μου, οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἄλλες ἀρρώστειες, πὺν μοῦ φαίνονται δύσκολο σὲ πιά τάξι νὰ κατατάξουμε. Γι’ αὐτὸ πολὺ θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ γύριζα στὴ γῆ γιὰ λίγο καὶ ν’ ἄβλεπα τὶ σκέπτεται καὶ τὶ κάνει ἓνας ἀπὸ τοὺς μαθητάς σου, ὅταν προσκαλεῖται π. χ. στὸ προσκεφάλαιο ἐνὸς ὑδρωπικοῦ ἢ ἐνὸς φθισικοῦ.

ΘΕΜΙΣΩΝ. — Ἴσως αὐτό, τὸ ὁμολογῶ τώρα, εἶνε τὸ ἀδύνατο σημεῖο τῆς μεθόδου μου. Ἀλλὰ γιὰ νὰ διευκολύνω τοὺς γιατροὺς, βρῆκα ἓνα τρίτον εἶδος: τὸ “μεικτόν;” (mixtum), πὺν μέσα του κλείνει τὰ δυὸ πρῶτα, (τὸ στεγνὸ καὶ τὸ ῥοῶδες), ὥστε ἂν δὲν ἀνεγνώριζαν στὸν ἄρρωστο τὰ πιὸ φανερὰ συμπτώματα τοῦ strictum ἢ τοῦ fluens, ἔπρεπε νὰ συμπεράνουν ὅτι ἦταν ἄρρωστος καὶ ἀπὸ τὰ δύο μαζί, ὅτι δηλαδὴ στὸ ἓνα μέρος εἶχε διαστολή καὶ στ’ ἄλλο συστολή. Καὶ ἔτσι τὸν γιατρεύουν μὲ τὰ δύο μαζί εἶδη τῶν γιατρικῶν πὺν ἐνδεικνύονται.

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. — Ἀλήθεια τὸ σύστημά σου εἶνε θαυμάσιο καὶ εὐφύεστατο. Ἔτσι οἱ μαθηταὶ σου χρησιμοποιῶντας τὰ διασταλτικά καὶ τὰ στυπτικά, δὲν εἶχαν τὴν ἐλπίδα νὰ δοῦν στὸν ἀγῶνα αὐτὸν τῶν καλῶν καὶ κακῶν φαρμάκων τὸν θρίαμβο τῶν πρῶτων. Τοῦτο μὲ θυμίζει τὴν πανάκεια ἐκείνη τῶν Ἑμπειρικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, πὺν εἶχαν ἀνακατώση πολλὰ φαρμακα μαζί, μὲ τὴν ἀνέλπιστο ἐλπίδα νὰ δοῦν πειρὸ ἀπ’ ὅλα τὰ συστατικά θὰ ὠφελοῦσε περισσότερο. Ἀλλὰ γιὰ πέ μου Θεμίσων. Τὶ θάκανες ἂν ἡ ἀρρώστειες αὐτὲς πὺν τόσο θεραπεύεις, ἀνῆκαν καὶ στὰ τρία εἶδη καὶ διέφεραν μετὰξὺ των στὴ σοβαρότητα, τὴ διάρκεια, τὴν ἐποχὴ πὺν θὰ παρουσιάζονταν, τὸ φύλο καὶ τὴν ἡλικία τῶν ἀρρώστων. Ἐδῶ πρέπει νὰ κάνωμε διακρίσεις πὺν εἶνε οὐσιωδέστατες, γιὰ τὶς ὁποῖες θὰ θυμᾶσαι βέβαια, πῶς πάντα ἀπλησχόλησα τὸ μυαλό μου. Καὶ ὁ λόγος εἶνε γιὰτὶ δὲ πρέπει νὰ σπουδάζουμε μόνο τὶς ἀσθένειες γενικά, ἀλλὰ καὶ τὶς λεπτομέρειες πὺν παρουσιάζουν.

ΘΕΜΙΣΩΝ. — Πιστεύω ὅτι μὲ τὰ μαθήματα καὶ τὰ συγγράμματά μου, ἔμαθα στοὺς γιατροὺς τῆς ἐποχῆς μου νὰ ξεχωρίζουν τὶς χρόνιες ἀρρώστειες ἀπὸ τὶς ὀξείες καὶ νὰ τὶς γιατρεύουν καὶ στήν ἔντασί τους καὶ στήν ἐλάττωσί τους καθὼς καὶ ὅταν βρίσκονται στὴ μεγαλειτέρα ἀκμὴ των. Ἐδῶ σταμάτησα.¹ Ὅταν ἡ ἀρρώστειες βρίσκονται σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς αὐτὲς τά-

1) Ὁ ἰδρυτὴς τῆς Μεθοδικῆς αἰρέσεως ἔγραψε βιβλίον: “Περὶ χρόνιων παθῶν;” ὅπως ὁ Ἀσκληπιάδης “Περὶ ὀξέων παθῶν;”. Ἐγραψε δὲ ἀρκετὰ συγγράμματα, ὅπως καὶ ὁ διδάσκαλός του, δυστυχῶς ὅμως οὐδὲν ἐξ αὐτῶν περιεσώθη, πλὴν τῶν τίτλων τινῶν ἐξ αὐτῶν παρὰ τῷ Πλινίῳ καὶ Καλίῳ Αὐρηλιανῷ. Ὁ Πλίνιος μάλιστα ὅστις φαίνεται ὅτι ἀνέγνωσε καὶ ἠρώσθη πολλὰ ἐξ αὐτοῦ, τὸν ἀποκαλεῖ: “summus auctor;”.

Ἀναφέρονται δέ: 1) Περιοδικὰ βιβλία. (Libri periodici). 2) Ἐπιστολαί, εἰς 10 βιβλία. 3) Ὑγιεινόν. (Liber salutaris). 4) Περὶ ἀρνογλώσσου (Plantago).

ξεις, πού σέ ἀνέφερα παραπάνω, τίς γιατρεύομεν ὅλες μέ τὸν ἴδιο τρόπο, χωρὶς νὰ λαβαίνουμε ὑπ' ὄψει μας τὸν ἄρρωστο καὶ ποιὸ μέρος ἔχει προσβληθῇ, καθὼς καὶ οὔτε τῇ χώρᾳ καὶ τὴν ἐποχὴ πού παρουσιάσθηκε. Γι' αὐτὸ ὥρισα τὴν Ἱατρικὴ σὰν "μιὰ μέθοδο πού βοηθεῖ νὰ γνωρίζουμε τί κοινὸν ἔχουν ἀναμεταξύ των ἢ ἀρρώστειες". Δὲ θέλουμε νὰ βλέπουμε οὔτε νὰ ξέρωμε τίποτ' ἄλλο παρὰ τίς γενικὲς σχέσεις πού ἔχουν ἀναμεταξύ τους. Ἔτσι τὸ ἔργο τοῦ γιατροῦ ἀπλοποιεῖται μιὰ χαρὰ καὶ τίποτα δὲν εἶνε εὐκολώτερον ἀπὸ τοῦ νὰ γιατρέυῃ κανεὶς τοὺς ἀνθρώπους...

ΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ. — Καὶ νὰ τοὺς σκοτώνῃ ἐπίσης.

ΘΕΜΙΣΩΝ — Ποιὸς ξέρει!

Ὁ Ἀσκληπιάδης ἐκίνησε μελαγχολικὰ τὸ κεφάλι του καὶ κάμνων σημεῖον στὸν μαθητὴ του νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, ἐχάθησαν στὴ σκιά τοῦ δάσους.

Καὶ ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα τῶν νεκρῶν εἶναι ἀκατάληπτος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, κανεὶς ἐκ τῶν Ῥωμαίων δὲν ὑπωπτεύθη κατ' ἀρχὰς ποίας ἀντιρρήσεις θὰ ἦδύνατο νὰ προβάλλῃ ἐπὶ τοῦ συστήματος τοῦ Θεμίσωνος, καὶ οὕτως ὁ ἐκ Λαοδικείας ἱατρὸς ἀπέκτησε πολλοὺς μαθητὰς καὶ θιασώτας. Ἄλλ' ἐὰν πολλοὶ ἀπεδέχθησαν τὸ σύστημά του, γοητευθέντες πρὸ πάντων ἐκ τῆς ἀπλότητος καὶ τῶν ἀμέσων ὠφελημάτων, τὰ ὁποῖα ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς πρακτικοὺς ἱατροὺς, ὑπῆρξαν καὶ πολλοὶ οἱ ὁποῖοι παρεσύρθησαν ἐκ τῆς προσδοκίας μιᾶς δόξης ἀναλόγου πρὸς ἐκείνην ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐστέφθη ὁ ἰδρυτῆς αὐτῆς. Ἡ παγκόσμιος φήμη τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν ἀλληλοδιαδόχως ὁ Ἀσκληπιάδης καὶ ὁ Θεμίσων, φαίνεται ὅτι ἐξηρέθησε τὴν φαντασίαν ὁλοκλήρου πλειάδος Ἑλλήνων ἱατρῶν, πτωχῶν ἀσφαλῶς, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι ἐπεζήτουν τὴν δόξαν. Διὰ τοῦτο, ὅλοι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ μεθοδισμοῦ τοὺς ὁποῖους ἀναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς τῆς Ἱατρικῆς, δὲν ἠρκέσθησαν μόνον νὰ ἐφαρμόσουν τὸ νέον σύστημα, ἀλλὰ προσεπάθησαν τροποποιεῖν αὐτὸ νὰ τὸ οἰκιοποιηθῶσιν. Ἡ προσπάθεια δὲ αὕτη τοῖς ἐφαίνετο τόσον πλέον εὐκολος καὶ θεμιτή, καθ' ὅσον ὁ Θεμίσων, ἀναμείνας κατὰ τὸ γῆρας του νὰ γίνῃ ἰδρυτής, δὲν ἔσχε τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν νὰ ἐδραιώσῃ τὰς βάσεις τοῦ συστήματός του. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ἐργασθῇ πολὺ. Ἐπρεπε νὰ κτίσῃ ἐπὶ θεμελίων γνωστῶν καὶ καθιερωμένων. Εἰς τοῦτο δ' ἀκριβῶς ἐπεδόθησαν οἱ διάδοχοι τοῦ Θεμίσωνος, δι' ἀγάπην βεβαίως πρὸς τὴν τέχνην των, ἀλλὰ καὶ ἐκ ματαιοδοξίας ἐπίσης. Καὶ πράγματι δὲν θὰ συναντήσωμεν κανένα, ἐκτὸς τοῦ Προκούλου, περὶ τοῦ ὁποίου νὰ μὴ γίνεται λόγος, καὶ νὰ μὴ διεκδικῇ παρρησίᾳ τὴν δόξαν ὅτι αὐτὸς ὑπῆρξεν ἰδρυτῆς τοῦ Μεθοδισμοῦ, ὁ ἀνακαινίσας τὴν Ἱατρικὴν. Ὁ Εὐδήμος π. χ. μυστηριώδης ἀπὸ κεφαλῆς μέχρις ὀνύχων, θὰ λάβῃ μεγαλοπρεπῆ στάσιν ἐφευρέτου, ὅστις μετεμόρφωσε τὸ σύστημα τοῦ Θεμίσωνος διὰ τῆς ἀνακαλύψεως φαρμάκων, τῶν ὁποίων τὸ μυστικὸν ἐκράτει δι' ἑαυτόν.¹ Ὁ Οὐέκτιος Οὐά-

1) Μεθοδικὸς ἱατρός, μαθητῆς τοῦ Θεμίσωνος, εὐνοούμενος τῆς Λιβίας, συζύγου τοῦ Δρούσου, εἰς τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου συνήργησεν, ὡς λέγεται, τῇ προτροπῇ ταύ-

λης,¹ θὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐκ θεμελίων ἀνεκαίνισε τοῦτο καὶ θὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἀξίωσιν ταύτην εἰς πολλοὺς ἀφελεῖς, ὅπως ὁ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος, ὅστις θὰ τὸν διακηρύξῃ ἰδρυτὴν νέας Σχολῆς. Ὁ Θεσσαλὸς τέλος, τὸν ὁποῖον θὰ συναντήσωμεν κατωτέρω, θὰ δείξῃ βαθεῖα περιφρόνησι δι' ὅλους τοὺς προκατόχους του, καὶ δι' αὐτὸν ἀκόμη τὸν Θεμίσωνα, τὸν πρῶτον διδάσκαλόν του, καὶ θὰ ὀνομάσῃ ἑαυτὸν ἐπὶ τῆς ἐπιταφίου πλακὸς του: *ἰατρονίκην*.

Ἐν τούτοις, ὥστερα ἀπὸ αὐτοὺς ἢ μᾶλλον παρὰ τὸ πλευρόν των, ἄλλο πλῆθος πρακτικῶν ἰατρῶν σπεύδει περὶ τὰ τέλη τῆς Δημοκρατίας νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Ῥώμην. Οὗτοι σιωπηλοὶ καὶ μετριόφρονες, μαθηταὶ τοῦ Ἀσκληπιάδου καὶ τοῦ Θεμίσωνος, περιορίζουν τὴν φιλοδοξίαν των καὶ ἀποβλέπουν πῶς νὰ ζήσουν ἀνέτως καὶ πῶς νὰ θεραπεύσουν καλλίτερα τοὺς ἀσθενεῖς των. Ἀπέναντι τῶν ἰδρυτῶν συστημάτων καὶ τῶν θεωρητικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εὐρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν περίπου θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται σήμερον ἀπέναντι τῶν καθηγητῶν τῆς Ἰατρικῆς, τοὺς ὁποίους τὸ ἐπίσημον ἀξίωμα ἢ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀσχολίαι των, καθιστοῦν δυσπροσίτους, οἱ ἰατροὶ οἵτινες ἀπορροφώμενοι ἐκ τῆς καθημερινῆς ἐργασίας καὶ βιοπάλης, ζοῦν μόνον διὰ τοὺς πελάτας των. Μὴ ἀναζητῶμεν τὰ ὀνόματα τῶν ἀφανῶν τούτων ἰατρῶν εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ἰατρικῆς. Διαλάμπουν διὰ τῆς ἀπουσίας των. Ἀλλ' ἐὰν διατρέξωμεν τὰ συγγράμματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον τὴν τύχην νὰ θεραπεύσωσι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μετριόφρονες τούτους πρακτικούς, θὰ ἐκπλαγῶμεν ἀπὸ τὴν συμπάθειαν, ἐνίστε δὲ καὶ ἀπὸ τὸν σεβασμὸν μάλιστα μὲ τὸν ὁποῖον ὁμιλοῦσι περὶ αὐτῶν, παρὰ τὴν μειονεκτικὴν θέσιν των ὡς ξένων ἢ δούλων. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Κρατερός, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Κικέρων ἔλεγε: ² *Crateto credo, ὁ δὲ Ὅρατιος ἀναφέρει μετ' ἐπαίνων, ὡς ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου αἱ ἀποφάσεις εἶναι ἀνέκλητοι.*³ Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἰατρὸς τοῦ Δομιτίου,⁴ ὅστις ἀντὶ δηλητηρίου τὸ ὁποῖον ἐζήτει ἐν τινὶ κρίσει ἀπελπισίας, διὰ τὴν ὁποίαν μετηνόει ἀμέσως, τοῦ ἔδωκεν ἀβλεβές τι ποτόν. Ἐπίσης ὁ Κλεάνθης, ὅστις προσεπάθησε νὰ ῥάψῃ τὰ τραύματα τοῦ Κάτωνος, αὐτοκτονήσαντος διὰ τοῦ ξίφους. Ὁ Ἀνίστιος, ὁ

της. Τὴν καρδιαλίαν (*cardiacos*) αἴφνης ἐθεράπευε διὰ ψυχρῶν κλυσμάτων, τὴν δὲ ὑδροφοβίαν περὶ τῆς ὁποίας ἡσχολήθη ἐκ τῶν πρώτων, διὰ φλεβοτομίας, σικυῶν, καὶ ἑλλεβόρου. Ἐθεώρει δὲ ταύτην ὡς ὀξεῖαν μορφήν μελαγχολίας.

1) Vectius Valens. Περιήγημος διὰ τὰς πρὸς τὴν Μεσσαλίαν, συζύγου τοῦ Κλαυδίου ἀθεμίτους σχέσεις του. Πλὴν τῆς ἰατρικῆς ἡσχολεῖτο κατὰ τὸν Πλίνιον καὶ εἰς τὴν ῥητορικὴν καὶ ἐγένετο ἰδρυτὴς νέας σχολῆς. "*Exortus deinde est Vectius Valens, adulterio Messalinae Claudii Caesaris nobilitatus, pariterque eloquentiae assectator. Is eam nactus, novam instituit sectam.*" (Φυσ. Ἱστορ. XXIX, 5, 2).

2) Dr P. Menière, Gicéron Medecin, σελ. 75.

3) *Non est cardiacus.—Craterum dixisse putato—Hic aeger...*

(Ὅρατιου Σατιρ. Βιβλ. Β, III, 161—162).

4) Δομίτιος Ἀκνόβαρβος ἢ Ἀχενόβαρβος (Domitius Ahenobarbus), ὕπατος, σύζυγος τῆς Ἀγριππίνης καὶ πατὴρ τοῦ Νέρωνος.

ἰατροὺς τοῦ Καίσαρος, ὁ πιστοποιήσας τὸν θάνατον τοῦ δικτάτορος καὶ εὐ-
 ρὼν ἓνα μόνον θανάσιμον τραῦμα ἐκ τῶν τόσων ἄλλων. Ὁ Σέξιτιος Νί-
 γρος (Sextius Niger) καὶ ὁ Ἰούλιος Βάσσος, Ῥωμαῖοι οὗτοι ἄλλ' οἱ ὁ-
 ποῖοι κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔγραφον καὶ ὠμίλουν μόνον
 Ἑλληνικά, πρὸς καλλιτέραν ἐξασφάλισιν τῆς ὑπολήψεως των, ὅπως λατινι-
 στὶ ὠμίλουν οἱ ἰατροὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μολιέρου. Ὁ Ἀσκάλπων¹ ἐκ Πατρῶν,
 ὁ Κλεόφαντος², τοῦ ὁποίου ὁ Κικέρων ἐξύμνησε τὴν εἰλικρίνειαν, τὰς γνώ-
 σεις καὶ τὴν ἀφοσίωσιν. Ὁ Λύσων, ὁ Φίλιππος, ὁ Νίκων ὁ Ἀκραγαντῖνος,
 ὁ Γλύκων ὁ Φιλωνίδης ἐκ Δυρραχίου.... καὶ πρὸ παντὸς ὁ Ἀλεξίων, τοῦ
 ὁποίου ὁ Κικέρων, ἓνας πιστὸς φίλος τῶν Ἰατρῶν³ ἔκλαυσε τὸν θάνατον
 μὲ συγκινητικὰ λόγια. “Τὶ δυστύχημα ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξίωνος, γράφει εἰς
 τὸν φίλον του Ἀττικόν. Δὲ μπορεῖς νὰ φαντασθῇς πόσο λυπήθηκα. Μήπως
 γιατί, καθὼς λέγουν οἱ σπητικοί μου, εἶναι δύσκολο νὰ βρῶ ἓνα γιατρό;
 Τὶ ἀνάγκην ἔχω τώρα ἀπὸ γιατρό; Μήπως εἶναι κανένα σπάνιο πρᾶγμα;
 Ὁχι! Ἐκεῖνο ποῦ μὲ λυπεῖ, ἦταν ἡ ἀφοσίωσίς του, ἡ γλυκύτης, ἡ καλλω-
 σύνη. *“amorem erga me, humanitatem suavitatemque desidero”*. Καὶ ἔ-
 πειτα γιὰ νὰ φοβώμαστε, ὅταν βλέπουμε ἓναν ἐγκρατῆ, ἓναν ἱκανώτατο
 γιατρό, νὰ πεθαίνῃ ξαφνικὰ ἀπὸ μιὰ ἀρρώστεια.⁴

Τὸ μέγα προτέρημα ποῦ εἶχαν οἱ ἰατροὶ αὐτοί, ὅπως ὁ Ἀλεξίων, ἦτο
 ὅτι, ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν ἀπελεύθεροι, παρέμενον συνήθως προσ-
 κολλημένοι ὕλικῶς καὶ ἠθικῶς εἰς περιορισμένον ἀριθμὸν ἀσθενῶν, εἰς μί-
 αν, δύο ἢ τρεῖς οἰκογενείας. Ζῶντες πολλάκις μετ' αὐτῶν, καὶ οὕτως εἰπεῖν,
 ἐν οἰκειότητι, τοὺς ἐγνώριζον καλῶς καὶ εἴξευραν ὅτι χρειάζεται καὶ ὅτι
 ταιριάζει εἰς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἐκάστου. “Ἐνας φίλος γιατρός, λέγει ὁ Κέλ-
 σος, ἀξίζει πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἓνα ξένον. Καὶ αὐτὸς εἶνε πράγματι κα-

1) Περὶ τοῦ Ἀσκάλπωνος ὁ Κικέρων γράφει τὰ ἐξῆς σχετικὰ πρὸς τὸν Σέργιον:

“Διατελῶ εἰς λαμπρὰς σχέσεις μὲ τὸν Ἀσκάλωνα τὸν Πατρινόν. Πολὺ μὲ εὐ-
 χαριστεῖ ἡ φιλία του καὶ ἐκτιμῶ πολὺ τὴν ἐπιστήμην του, τῆς ὁποίας ἡ οἰκογενεαί-
 μου ἐγνώρισε τὰ ἀγαθὰ. Διὰ τῆς εὐφυΐας του, τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἀφοσιώσεώς του μὲ
 ἱκανοποίησε πληρέστατα. Σοῦ τὸν συνιστῶ. Ἄς μάθῃ δὲ ὅτι σοῦ ὠμίλησα γι' αὐ-
 τὸν μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ ἐπαίνους, καὶ ὅτι τὸν συνιστῶ παντοῦ. Θὰ μὲ εὐχαριστήσῃς.”

2) Τὸν Κλεόφαντον ὀνομάζει ὁ Κικέρων “γλυκὺν ἰατρόν,” (*medicus suavis*).

3) Ἐξαίρεσιν κάμνει ὁ Κικέρων, μόνον δι' ἓνα ἰατρόν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐφάνη κά-
 πως αὐστηρός. Καὶ οὗτος εἶνε ὁ Λύσων, ὅστις ἐθεράπευε τὸν γραμματέα του Τίρω-
 να, τὸν ὁποῖον μέμφεται ὡς ἀμελῆ. “*Lyso enim noster vereor ne negligentior sit*.”
 Διότι φοβοῦμαι μήπως ὁ φίλος μας Λύσων εἶνε ἀμελής. “*Primum, quia omnes Graeci,
 deinde quod, quum a me litteras accepisset, mihi multus remissit*.” Δὲν εἶνε ἐπι-
 μελής, πρῶτον διότι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶνε, καὶ ἔπειτα, διότι τὸν ἔγραψα καὶ δὲν μοῦ
 ἀπήντησε. (Dr P. Menière, Ciceron Médecin, σελ. 82).

4) Τίποτε δὲν δεικνύει ἀπὸ τὴν ἀπέθανεν ὁ Ἀλεξίων. Εἰς ἄλλην μεταγενεστέραν
 ἐπιστολὴν του ὁ Κικέρων λέγει: “*De Alexione doleo; sed quoniam incidere in ita
 gravem morbum, bene actum cum illo arbitror*.” Ἦτοι: Κλαίω τὸν θάνατον τοῦ
 Ἀλεξίωνος. Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ ἀρρώστεια του ἦταν τόσο βαρεῖα, σκέπτομαι πῶς ὁ θάνα-
 τος ἦταν γι' αὐτὸν σωτήριος. (Αὐτόθι, σελ. 89 καὶ ἐξῆς).

λὸς γιατρός, πού δὲν ἀφίνει ποτὲ τὸν ἄρρωστό του„. Ἴδου λοιπὸν τὶ ἐλύπει πρὸ παντὸς τὸν Κικέρωνα καὶ τοὺς φίλους του, ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξίωνος. Ἐνας γιατρός! Βεβαίως δὲν θὰ ἐδυσκολεύετο ὁ μέγας ῥήτωρ νὰ εὕρη ἓνα γιατρό. Ἀλλὰ ποιὸς θὰ τὸν ἐγνώριζε καὶ θὰ τὸν ἀγαποῦσεν ὅπως ὁ Ἀλεξίων, καὶ ἐπομένως θὰ εἴξερε νὰ τὸν θεραπεύῃ καλλίτερα!

Ἔνεκα τούτου, καὶ ἐπειδὴ ἐπίσης διαιωνίζον τὴν ἀρχέγονον συνήθειαν τῶν Ῥωμαίων, οἱ ὅποιοι ὥς γνωστὸν ἐθεραπεύοντο μόνοι των, οἱ οἰκογενειακοὶ ἰατροί, ἀπελευθέροι ἢ δοῦλοι ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἕξῃς, ὑπῆρξαν πάντοτε διὰ τοὺς ξένους ἰατροὺς τοὺς ἀποκτήσαντας τὸ δικαίωμα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου καὶ ἀπολαύοντας τῶν διαφόρων τιμῶν, οἱ φοβερώτεροι καὶ πάντοτε μισητοὶ ἀνταγωνισταί. Πράγματι δὲ συναντῶμεν αὐτοὺς εἰς ὅλας τὰς πλουσίας οἰκογενείας. Πραίτορες, ὕπατοι, στρατηγοὶ κτλ. οὐδέποτε πηγαίνουν εἰς τὸν πόλεμον ἢ τὰς ἐπαρχίας, χωρὶς νὰ συνοδεύωνται καὶ ἀπὸ ἓνα τοῦλάχιστον ἰατρόν. Ὁ Πείσων ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ πάππος τοῦ Τιβερίου Δομίτιος εἰς Κορφίνιον τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας, ὁ Οὐέρρης εἰς τὴν Σικελίαν, ὁ Κάτων εἰς Ἰτύκην, ὁ Πάνσας, ὁ Ἀντώνιος, συνοδεύονται πάντοτε ὑπὸ ἰατρῶν ἀπελευθέρων ἢ δούλων, πρὸ πάντων δὲ δούλων. Διότι ὅσοι εἶναι καλοὶ ἰατροί, δυσκολώτερον τῶν ἄλλων δύνανται νὰ ἀποκτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των. “Σοῦ συνιστῶ τοὺς δούλους ἰατροὺς, τὸν δεῖνα καὶ δεῖνα, ἔγραφεν εἰς τὴν διαθήκην του κάποιος, διὰ τὸν κληρονόμον του. Ἀπὸ σένα ἐξαρτᾶται νὰ ἔχῃς καλοὺς γιατροὺς. Ἐπρόσεξα πολὺ νὰ μὴ τοὺς ἀπελευθερώσω. Τὸ πάθημα τῆς ἀδελφῆς μου, τὴν ὁποίαν ἐγκατέλειψαν μόλις τοὺς ἐχάρισα τὴν ἐλευθερίαν των, μὲ ἔκαμε πολὺ δύσπιστον». Ἐφρόντιζον λοιπὸν πολὺ διὰ τοὺς δούλους ἰατροὺς. Πρῶτον διότι οἱ ἄλλοι, ἐστοίχιζον καὶ θὰ στιχίζον ἀκριβώτερα, πολὺ ἀκριβώτερα καὶ ἀπὸ ἓνα εὐνοῦχον, ἐνῶ τὸ maximum τῆς ἀμοιβῆς ἑνὸς δούλου ἰατροῦ ἦτο 60 χρυσᾶ νομίσματα.¹ Ἐπειτα εἶνε τόσον εὐχάριστο νὰ ἔχῃ κανεὶς στὴ διάθεσί του ἓναν ἄνθρωπον πιστὸν καὶ ἀφοσιωμένον, ὅστις θὰ τὸν συνοδεύῃ παντοῦ, θὰ περιποιεῖται μόνον ἐκεῖνον, θὰ τὸν γνωρίζῃ ἀπὸ πολλοῦ καὶ δὲν θὰ ἐναντιώνεται εἰς τὰς ἰδιοτροπίας του, ἂν ποτε ἀσθενήσῃ.² Τέλος, ἐπειδὴ ξέρεи ὅτι ἡ ζωὴ του ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν κύριόν του, θὰ προσπαθῇ μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸν περιποιεῖται καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῇ καλλίτερα.

1) Ἀ. Κινδύνῃ. Ἡ ἰατρικὴ ἀμοιβὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον.

2) Ὁ Γαληνὸς ὥκτειρε πικρῶς τὴν ὑφισταμένην συνήθειαν. “Ὅταν οἱ πλούσιοι ἀσθενοῦν, λέγει, δὲν καταφεύγουν εἰς ἱκανότερους ἰατροὺς, ὅπως καὶ δὲν συχνάζουν ὅταν εἶνε ὑγιεῖς, διότι δὲν ἔμαθαν νὰ κάνουν μεταξύ των διάκρισιν. Ἐκεῖνους πού προσκαλοῦν εἶνε οἱ συνειθισμένοι οἰκογενειακοὶ καὶ περιποιητικοὶ ἰατροί, πού διεκρίθησαν διὰ τὰς χαμερπεστέρας κολακείας των. Διότι αὐτοὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀρνηθοῦν ἓνα κρύο νερὸ ὅταν τὸ ζητήσουν ἢ ἓνα λουτρὸν ὅταν τὸ θελήσουν. Ὅτιδήποτε καὶ ἂν τοὺς ζητήσουν, ὑπακούουν δουλικώτατα, ἀντιθέτως πρὸς τὰς παλαιὰς παραδόσεις τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οἱ ὅποιοι ἐξουσίαζον τοὺς ἀσθενεῖς των, ὅπως οἱ στρατηγοὶ τοὺς στρατιώτας των καὶ δὲν τοὺς ὑπήκουον κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν Λιβίων, Γετῶν, Φρυγῶν καὶ Θρακῶν τοὺς ὁποίους ἀγοράζουν„.

Μάλιστα μπορεῖ νὰ εἶνε καὶ ἀπαιτητικώτερος ἀκόμη. Τί ὑπηρεσίας δὲν εἴμπορεῖ νὰ προσφέρει εἰς τὸν κύριόν του, ὅταν τύχη νὰ εἶνε κανένας φαν-λόβιος καὶ κακοήθης ἱκανὸς δι' ὅλα τὰ ἐγκλήματα, ἀλλὰ πολὺ συνετὸς ἢ πολὺ δεινὸς νὰ ἐνεργήσῃ μόνος του! Ἡ ὑπακοὴ τοῦ τοῦ ὀφείλει, ὅταν εἶνε δοῦλος καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη ὅταν εἶνε ἀπελεύθερος, ἡ πεῖρά του πρὸς τὰ δηλητήρια καὶ ἡ ἐξησφαλισμένη ἀτιμωρησία διὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐξασκεῖ, ὅλα αὐτὰ τὸν κάνουν ἐπικίνδυνον ὄργανον τοῦ θανάτου. Λιὰ τοῦτο τὰ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας διαπραχθέντα ἐγκλήματα εἶνε συχνότατα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Δημοκρατίας καὶ μετ' αὐτήν. Αὐτὰ δὲ εἶνε καὶ τὰ διάφορα θέματα, τὰ ὅποια κατὰ προτίμησιν θὰ ἐκλέξῃ ὁ διάσημος διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς Μάρκος—Φάβιος Κουῖντιλιανὸς (Quintilianus) διὰ νὰ διδάξῃ πῶς ἓνας δικηγόρος ὀφείλει νὰ ὑπερασπίσῃ μίαν ποινικὴν δίκην. Εἰς τὴν ἱστορίαν ὅλων σχεδὸν τῶν περιφήμων τούτων ἀχρείων ὑποκειμένων καὶ τὰς μεγαλειτέρας δίκας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εὐρίσκομεν ἀναμεμιγμένον καὶ ἓνα ἱατρὸν δοῦλον ἢ ἀπελεύθερον.

Ὁ Ἀρτεμίδωρος ¹ π. χ. ὁ ἱατρὸς τοῦ Οὐέρρου, ² διαρπάζει μὲ τὸν πατέρα του τοὺς ναοὺς τῶν Θεῶν καὶ αὐτὸν ἀκόμη τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἔκλεψε τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ ὁποῖον οἱ Ἀκρογαντῖνοι ὤφειλον εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ, συμπληρῶν ὅλον ἐκεῖνον τὸν συρφετὸν τῶν πειναλέων: δημοσίων κηρύκων, εἰσπρακτόρων, οἰωνοσκόπων, κηροπλαστῶν κ.τ.λ. οἱ ὅποιοι ἠφάνισαν τὴν Σικελίαν. Ὁ ἱατρὸς Γλύκων κατηγορήθη—ἀδίκως ἴσως— ³ διότι ἐμόλυνε τὸ τραῦμα τοῦ κυρίου του Πάνσα κατὰ διαταγὴν τοῦ Ὀκταβίου. Δήμιος μᾶλλον παρὰ ἱατρὸς ἦτο ὁ ἰδιαιτερός ἱατρὸς τοῦ Πείσωνος, ⁴ ὅστις ἤνοιξε τὰς φλέβας τοῦ Πλάτορος γερουσιαστοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, τὸν ὁποῖον ὁ ἀνθύπατος δὲν ἐτόλμα φανερὰ νὰ θανατώσῃ. Καὶ πλῆθος ἄλλο ἱατρῶν ἐνοχοποιηθέντων εἰς σπουδαιοτάτην δίκην, ἐκδικασθεῖσαν ἐπὶ τῆς πραιτωρίας τοῦ Κικέρωνος, ἥτις ἀπεκάλυψε σειρὰν ἀνηκούστων ἐγκλημάτων, τοιούτων τὰ ὅποια δὲν παρέχουν οὔτε αὐταὶ αἱ οἰκογένειαι τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας, τὰς ὁποίας κατεδίωκεν ἡ Εἰμαρμένη.

1) Κατήγετο ἐκ Πέργης τῆς Παμφυλίας, λαβὼν τὸ ὄνομα Κορνήλιος, ἀπὸ τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος τοῦ πατρωνός του, διὰ δὲ τὸν Κικέρωνα τὸ ὄνομά του ἦτο συνώνυμον τοῦ ἀχρείου καὶ φαύλου. (P. Menière, Ciceron Médecin σ. 139 καὶ ἐξῆς).

2) Γάιος Οὐέρρης (Gaius Verres). Κατ' ἀρχὰς ὁπαδὸς τοῦ Μαρίου, μετεστράφη βραδύτερον ὑπὲρ τοῦ Σύλλα. Γενόμενος πραιτωρ τῷ 74 π. Χ. καὶ ἔπειτα ἐπαρχὸς τῆς Σικελίας, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη (73—71 π. Χ.) διέπραξε τοιούτους ἐκβιασμοὺς καὶ παρανόμους φορολογίας, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν περίφημοι διὰ τῶν περιωνύμων λόγων τοῦ Κικέρωνος. Τὰ τρία ἔτη τῆς διοικήσεώς του ἐπέφερον εἰς τὴν νῆσον περισσότερα δεινὰ ἢ ὅσα οἱ δύο τελευταῖοι πόλεμοι τῶν δούλων, ἢ οἱ μεταξὺ Καρχιδονίων πόλεμοι. Καταδικασθεὶς ἐρήμην, ἀπεσύρθη εἰς Μασσαλίαν, ὅπου προεγράφη ὑπὸ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου τῷ 43 π. Χ.

3) P. Menière, Loc. cit. σελ. 195.

4) P. Menière, Loc. cit. σελ. 177 καὶ ἐξῆς.

Εἰς τὸ Λάρινον, μικρὰν πόλιν τῆς Ἀπουλίας, ἔζη οἰκογένειά τις λίαν εὐπόληπτος, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς Ἀ. Κλουέντιος Ἀβίτος, ἀποθανὼν νέος ἔτι ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Σύλλα, κατέλιπε χήραν ὀνόματι Σασσίαν καὶ δύο τέκνα, τὸν Κλουέντιον δεκαπενταετῇ καὶ τὴν Κλουεντίαν ἡραβωνισμένην μὲ τὸν ἐξαδελφὸν τῆς Ἀ. Ἀούριον Μελῖνον (A. Aurius Melinus). Ἀλλ' ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον ἢ πενθερά, καταληφθεῖσα ὑπὸ σφοδρωτάτου ἔρωτος πρὸς τὸν γαμβρόν της, προέβη φανερὰ εἰς τοιαύτας ἀναιδεῖς παραφοράς, καὶ ἀνέπτυσεν ὅλα τὰ μέσα ὥπως σαγηνεύσῃ αὐτόν, ὥστε ἡ νεαρὰ σύζυγος ἀπήτησε διαζύγιον καὶ κατέλιπε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της τὴν συζυγικὴν στέγην, ὅπου ἐγκατεστάθη ἡ μήτηρ της μετὰ τοῦ γαμβροῦ τὸν ὁποῖον ἐνυμφεύθη. Ταῦτα συνέβαινον ὀλίγον πρὸ τῶν προγραφῶν τοῦ Σύλλα τῷ 82 π. Χ.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Κολλίνης Πύλης (Porta Collina) καὶ τὴν νίκην τοῦ Σύλλα, ἓνα αἰσχρὸν ὑποκείμενον, Ὀπικιανὸς καλούμενος, ἐκδιωχθεὶς ἄλλοτε ἐκ Λαρίνου διὰ πολλαπλοῦς φόνους, ἐπανέρχεται εἰς αὐτὴν ὡς κύριος, καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ δικτάτορος, καταλαμβάνει τὴν δικτατορίαν τῆς πόλεως, καὶ συνεχίζει τὰς προγραφάς του. Ὁ Aurius Melinus ὁ γαμβρὸς καὶ σύζυγος τῆς Σασσίας, ὑπῆρξε τὸ πρῶτο θυμὰ του... Καὶ ἐπειδὴ ἡ Σασσία ἦτο πλουσιωτάτη ἐπεδίωξε τὴν χεῖρά της. Ἀλλ' ἡ Σασσία, γνωρίζουσα ὅτι οὗτος ἦτο πατὴρ τριῶν τέκνων, καὶ συνεπῶς δύσκολος ἡ ἔνωσίς των, ὑπεσχέθη τότε μόνον νὰ γίνῃ σύζυγός του, ἐὰν πρῶτον ἐθανάτωνε ὅλα τὰ πλούσια μέλη τῆς οἰκογενείας του ἢ ὅσα ἠδύναντο νὰ πλουτίσωσιν ἐκ κληρονομίας, καὶ δεύτερον τὸν υἱὸν της Κλουέντιον, τὸν ὁποῖον οὐδέποτε συνεχώρησε, διότι ἔλαβε τὸ μέρος τῆς ἀδικηθείσης ἀδελφῆς του. Ὁ Ὀπικιανὸς δὲν ἐδίστασε νὰ δεχθῇ καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, τῇ βοήθειᾳ δραστηικοῦ τινος δηλητηρίου, ἐθανάτωσε κατὰ σειρὰν δύο υἱοὺς του εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἐκ δύο ἄλλων γυναικῶν του, μίαν τῶν δύο πενθερῶν του, δύο γυναικαδέλφους, μίαν γυναικαδέλφην ἐγκυμονοῦσαν, καὶ τέλος τὸν ἴδιον ἀδελφόν του. Ἀλλ' εἰς ὅλα ταῦτα τὰ ἐγκλήματα, ποῖοι ἦσαν οἱ συνεργοί του καὶ ἔμπιστοι; Δυστυχῶς δύο ἱατροί! Καὶ ἓνας μόνον θὰ ἦτο ἀρκετός, ἂν ἡ μία τῶν πενθερῶν του Δινέα τῆς ὁποίας τὴν θυγατέρα ἐθανάτωσε διὰ νὰ κληρονομήσῃ τὴν περιουσίαν της δὲν ἦτο δύσπιστος. Ὅταν αὕτη ἠσθένησε καὶ ὁ γαμβρὸς της τῆς ἔστειλε τὸν ἱατρόν της, αὕτη ἐπέμενε νὰ μὴ τὸν δεχθῇ καὶ διεμαρτύρετο ὅτι δὲν ἠθέλε νὰ θεραπευθῇ ἀπὸ τὸν ἱατρόν τοῦ γαμβροῦ της. Τότε ὁ Ὀπικιανὸς ἐζήτησε καὶ ἀνεκάλυψε κάποιον πλανόδιον φαρμακοπώλην "pharmacopolam circumforaneum", ὀνόματι Λ. Κλώδιον ἐξ Ἀγκῶνος, τὸν ὁποῖον τὸ ἐπάγγελμά του ἔφερεν εἰς τὴν Λάρινον. Ἀντὶ 400 σηστερτσίων (80 χρυσαὶ δραχμαὶ) ἀνέλαβε τὰ πάντα, ἐπεσκέφθη τὴν πενθεράν, τῆς ἐχορήγησε τὸ δηλητήριον καὶ ἐξηφανίσθη. Τότε πλέον ἡ Σασσία εὐγνωμονοῦσα δι' ὅλα ταῦτα τὰ δείγματα τῆς ἀγάπης του, τὸν ἐνυμφεύθη καθὼς ὑπεσχέθη, πρὶν ν' ἀναμείνῃ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ της. Τοῦ ὥφειλε πολλά. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος δὲν ἠθέτησε τὸν λόγον του. Ὁ Ὀπικιανὸς ἐνυμφεύετο δι' ἑκτὴν φορὰν, ἡ δὲ Σασσία διὰ τρίτην. Οἱ γάμοι οὗτοι τόσον συχνοί, ὅφει-

λόμενοι εἰς ἐγκλήματα, δὲν ἦσαν σπάνιον πρᾶγμα ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ κοινωνίᾳ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν αὐτοὺς εἰς βαρβαρότητας τῆς Δημοκρατίας, διότι ἓνα περίπου αἰῶνα μετὰ τὸν Κικέρωνα, ὅταν ὁ Ἰουβενάλιος καὶ ὁ Μαρτιάλιος ἐστηλίτερον τὰ ἐγκλήματα τῶν συγχρόνων των, αἱ αὐταὶ ἀτιμίαι πολλάκις ἐπαναλαμβάνοντο, ἀποδεικνύουσαι ὅτι καὶ ὑπὸ τοὺς αὐτοκράτορας ἡ δημοσία ἡθικὴ δὲν εἶχε καθόλου προοδεύσει. Ὁ Μαρτιάλιος πρὸ πάντων ἀναφέρει τὰς ἀπαισίους ταύτας ἐνώσεις, ὅπου τὸ ἐγγχειρίδιον καὶ τὸ δηλητήριον ἔπαιζον σπουδαῖον πρόσωπον, παρέχοντα θλιβερὰν εἰκόνα τῆς ἡθικῆς καταπτώσεως καὶ διαφθορᾶς ἐνὸς ὁλοκλήρου κόσμου ἐξηχρειωμένου.

Ἄλλ' ἄς ἀκολουθήσωμεν τὰ γεγονότα. Ὅπως ἡ πενθερά του Δινέα ἦτο δύσπιστος, οὕτω καὶ ὁ Κλουέντιος ἐπροφυλάσσετο ἀπὸ τὸν νέον πατέρα του, δυσπιστῶν πάντοτε πρὸς αὐτόν, ὁπότε ἀσθενήσας προσεκάλεσε τὸν Κλεόφαντον, πρακτικὸν ὀλίγον γνωστὸν “ignobilis”, ἀλλ' ἐντιμον “homo spectatus”. Τότε κάποιος τῶν ἐμπίστων του ἐδοκίμασε νὰ διαφθείρῃ τὸν Διογένην δοῦλον τοῦ Κλεοφάντου, ὅπως καταπείσῃ τὸν κύριόν του νὰ δηλητηριάσῃ τὸν Κλουέντιον. Ἄλλ' ὁ δοῦλος ἀντάξιός τοῦ κυρίου του, ἀπεκάλυψε τὴν συνωμοσίαν καὶ οὕτω ὁ Κλουέντιος ἐσώθη. Μηνυθεὶς ὁ Ὀππικιανὸς πρὸ τοῦ Δικαστηρίου κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν καὶ κατέφυγεν εἰς Φαλέρνον. Τότε ἡ μανία τῆς Σασσίας ὑπερέβη πᾶν ὅριον ἀναισχυντίας καὶ ὀρκίζεται νὰ ἐκδικηθῇ ἐκεῖ ὅπου ἀπέτυχεν ὁ σύζυγός της, ὁ ἡλίθιος αὐτὸς ποὺ ἀφῆκε νὰ πιασθῇ. Ἐν ἐξορίᾳ εὕρισκόμενος ὁ Ὀππικιανὸς ἠσθένησε, ἡ δὲ Σασσία ἀηδιάσασα φαίνεται καὶ πιστεύουσα ὅτι μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ συζύγου της θὰ ἐχέρεue, συνῆψε σχέσεις μετὰ τινος χωρικοῦ ἐκ Φαλέρνου “colono, homine valente”. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀναρρώσας ὁ Ὀππικιανός, μετέβαινε ἀπὸ τῆς ἐξοχῆς εἰς τὴν πόλιν, ὁπότε πεσὼν ἀπὸ τοῦ ἵππου ἐτραυματίσθη σοβαρῶς καὶ κατόπιν ὀλίγων ἡμερῶν ἀπέθανεν ἐν τινι κρίσει πυρετοῦ. Ἀμέσως τότε ἡ Σασσία ἤρχισε νὰ διαδίδῃ ὅτι ἐδολοφόνησαν τὸν σύζυγόν της καὶ ὥς ἔνοχον κατήγγειλε τὸν υἱόν της Κλουέντιον. Οὗτος προσαχθεὶς ἐνώπιον τῆς Δικαιοσύνης, ἠθωώθη μετὰ θαυμασίαν ἀγόρευσιν τοῦ Κικέρωνος (Pro Cluentio), ὅστις κατέδειξε τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἔπαιξαν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην δύο νέοι ἱατροί, ὁ Ἄ. Ῥουτίλιος, ἓνας τίμιος καὶ εὐθύτατος ἄνθρωπος, ὅστις περιεποιήθη τὸν Ὀππικιανὸν κατὰ τὴν ἀσθενειάν του, καὶ ὁ Στράτων, δοῦλος τοῦ Ῥουτίλιου. Ἡ Σασσία ἀντιληφθεῖσα ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ διαφθείρῃ τὸν Ῥουτίλιον, ὅπως καταγγείλῃ μίαν φανταστικὴν δηλητηρίασιν τοῦ συζύγου της, διὰ τὴν ὁποίαν, ἄλλως τε, ἐκινδύνευε νὰ θεωρηθῇ ὥς συνένοχος, ἀπεφάσισε νὰ παρασύρῃ τὸν δοῦλόν του Στράτωνα, τὸν ὁποῖον ἥλπιζεν ὅτι θὰ εὕρισκεν εὐκόλον νὰ καταθέσῃ κατὰ τοῦ κυρίου του καὶ τοῦ Κλουεντίου. Ἄλλ' οὔτε αἱ παρακλήσεις, οὔτε αἱ ἀπειλαί, οὔτε τὰ βασανιστήρια ἠδυνήθησαν νὰ κάμψουν τὴν ἄρνησιν τοῦ Στράτωνος. Τότε ἐσκέφθη νὰ τὸν κατακτῇ διὰ δωροδοκίας, καὶ πρὸς τοῦτο τὸν ἀνέδειξεν ἱατρὸν καὶ τοῦ ἠγόρασεν εἰς Λάρινον ἓνα πλουσιώτατον κατάστημα, ἐφοδιάσασα αὐτὸ μὲ ὅ,τι ἐχρειάζετο πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἱατρικῆς. Τοιοῦτοτρό-

πως ἤλπιζε ὅτι θὰ ἠδύνατο τὰ πάντα ν' ἀναμένῃ ἀπ' αὐτὸν εἰς ἀντάλλαγμα τῆς γενναιοδωρίας: Ἐὰν ὁ Στράτων παλαιὸς δοῦλος τοῦ ἱατροῦ τοῦ Ὀπικιανοῦ καὶ ἱατρὸς τώρα ὁ ἴδιος, ὠμολόγει τὴν δηλητηρίασιν τοῦ ἀνδρός της, ἢ κατὰθεσις θὰ εἶχε σημαντικὴν βαρύτητα καὶ ὁ Κλουέντιος ἀσφαλῶς θὰ κατεδικάζετο. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἀκριβῶς ἡ Σασσία ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ὑπ' αὐτῆς εὐεργετηθέντος, οὗτος κατηγορηθεὶς καὶ ἀποδειχθεὶς ὡς ἔνοχος φόνου καὶ κλοπῆς διὰ ῥήξεως, ἐτιμωρήθη διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῆς γλώσσης καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, *"in crucem actum esse, exsecta lingua,,."*¹

Ὅπως βλέπομεν ὁ ἱατρικὸς κόσμος περὶ τὰ τέλη τῆς Δημοκρατίας, ἦτο ἓνας κόσμος παραδόξως μικτός. Οἱ ἐλεύθεροι συνηντῶντο μὲ τοὺς ἀπελεινθέντους καὶ δούλους. Οἱ σοφοὶ θεωρητικοὶ καὶ ἔντιμοι πρακτικοὶ διεστανροῦντο μὲ τοὺς κοινούς φανλοβίους, κλέπτας καὶ δολοφόνους. Τὰ αὐτὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ μεγάλοι σοφοὶ ἦσαν σπάνιοι καὶ οἱ εὐσυνείδητοι ἱατροὶ ἔζων ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς ἀφανείας καὶ τῆς μετριοφροσύνης, οἱ σατιρικοὶ καὶ ἱστορικοὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν τούτων καὶ τῆς διαγωγῆς ἀχρείων τινων καὶ φαύλων ὑποκειμένων ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ κρίνουν καὶ ὀλόκληρον τὸ ἱατρικὸν σῶμα. Ἀλλοίμονον! Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε μιὰ μανία πολὺ διαδεδομένη, αἰώνιος καὶ πολὺ ἀνθρωπίνη. Ἐπειδὴ ἀνακαλύπτομεν στίγματα τινὰ ψώρας εἰς ἓνα καχεκτικὸν πρόβατον, νομίζομεν ὅτι ὀλόκληρον τὸ ποίμνιον ἔχει προσβληθῇ καὶ πρέπει νὰ καταστραφῇ.